

Stopa jako místo rozhodování

Hanna Svistunova

Kentridgeovy filmy z cyklu *Drawings for Projection* nevznikají jako plynulá řada oddělených obrázků; vycházejí z jediné kresby, která se postupným gumováním a překreslováním mění v neklidnou mapu stop.

Stopa je chápána jako přímý otisk něčeho, co se stalo, a tedy jako bezpečný most mezi přítomností a minulostí. Jako by stačilo sledovat její směr a dříve či později bychom došli k původní události, gestu, tělu. Tento intuitivní obraz ale skrývá zásadní problém: předpokládá jednosměrnou, průhlednou vazbu mezi příčinou a následkem, mezi „tam a tehdy“ a „tady a teď“.

Každá stopa je však už od počátku mnohoznačná. Zaznamenává vždy určitou konfiguraci okolností, v níž se něco otisklo a zároveň spoustu toho, co se neotisklo. V materiálu, v němž se stopa zachytí, se mísí zbytky předchozích záznamů, náhodné škrábance, vrstvy, které ji překrývají nebo rozmazávají. Stopa je vlastně palimpsest: sediment různých časů, gest a zásahů, které nelze jednoduše rozmotat do jedné kauzální linie. Samotná stopa přitom nic neříká. Právě interpretace jí přiřazuje směr a význam. Jeden a tentýž otisk může být brán jako důkaz viny, jako svědectví utrpení nebo náznak odporu, podle toho, kdo se dívá a z jaké pozice.

Stopa proto není garancí pravdy, ale místem rozhodování. Nutí nás zaujmout stanovisko: rozhodnout, co budeme brát vážně a co odsuneme stranou. Právě tady se do hry dostává i otázka odpovědnosti. Pokud uvěříme, že stopa je sama o sobě transparentní, zbavujeme se odpovědnosti za vlastní interpretaci: „to neříkám já, to říkají fakta.“ Když bereme stopu jako neurčitý signál, který získává vyznění až v aktu čtení, je zřejmé, že každý výklad je určitým rozhodnutím.

Stopa je tak zároveň destruktivní i tvořivá. Destruktivní tam, kde se její jediné „správné“ čtení stvrdí jako dogma a uzavře prostor pro jiné interpretace. Tvořivá tam, kde ji bereme jako náznak, k němuž je potřeba přidat imaginaci, pochybnosti a ochotu vracet se ke svým závěrům. Stopa pak nefunguje jako poslední důkaz, ale spíš jako impuls k dalšímu uvažování, jako gesto, které neustále otevírá otázku, jak ji vlastně číst.

Mapa stop v Kentridgeových filmech nás tak nutí znovu a znovu rozhodovat, jak ji budeme číst a jaký vztah k ní chceme zaujmout. Každý záběr nese zbytky toho předchozího, a tak skrze nikdy zcela nedokončený proces mazání, přepisů a návratů zůstává stále aktivní a vybízející k přemýšlení.